

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Шкурова Євгена Владленовича

на тему «Соціокультурні трансформації сучасного міста в контексті
диджиталізації»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії

в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

за спеціальністю 054 – Соціологія

Актуальність теми дисертації.

Актуальність зумовлена цілою низкою взаємопов'язаних соціальних, технологічних та історичних факторів, що формують нову конфігурацію урбаністичного простору в Україні. По-перше, стрімка цифрова трансформація, яка охоплює всі сфери життя від економіки й освіти до культури та соціальних комунікацій визначає необхідність переосмислення класичних підходів до аналізу міського простору. У цьому контексті особливої ваги набуває розробка соціологічної концепції диджиталізованого міста, що дозволяє дослідити механізми взаємодії між технологіями, інфраструктурою та соціальними практиками. По-друге, актуальність зумовлена унікальним історичним контекстом, а саме повномасштабною війною в Україні, яка спричинила масштабні руйнування урбаністичних ландшафтів і водночас актуалізувала завдання реконструкції та модернізації. У цьому контексті постає потреба не лише у фізичному відновленні інфраструктури, а й у формуванні нових моделей міського співжиття, заснованих на принципах інноваційності, відкритості та соціальної інтеграції.

Крім того, у фокусі дослідження перебувають такі ключові процеси, як перехід до економіки індустрії 4.0, розвиток креативного сектору, зростання ролі цифрових медіа та комунікаційних платформ, які трансформують структуру міського соціуму та зумовлюють виникнення нових форм соціальної взаємодії. Відповідно, цінним для соціологічної науки є теоретично-концептуальне дослідження, що орієнтоване на виявлення

закономірностей трансформації соціокультурного життя в місті під впливом диджиталізації, глобалізації, культурного розмаїття та інституційних змін у сфері освіти.

З огляду на зазначене, дисертаційне дослідження є важливим передусім у теоретичному аспекті. Втім, з одного боку, воно сприяє розвитку урбаністичної соціології, в той же час з іншого боку, прикладною користю дослідження є той факт, що воно може стати основою для формування стратегій стійкої повоєнної відбудови українських міст, які враховуватимуть сучасні технологічні та соціальні виклики.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в комплексному концептуальному переосмисленні міста як соціокультурного конструкта в умовах цифровізації та глобалізації, зокрема:

- запропоновано розширення класичної чотирьохелементної схеми функціоналізму Т. Парсонса шляхом інтеграції комунікації як наскрізної функції, що дозволяє осмислити диджиталізоване місто як простір взаємодії між адаптаційними, цільовими, інтегративними й культурно-нормативними вимірами;

- розроблено міждисциплінарний підхід, що поєднує елементи структурного функціоналізму, теорії соціальних мереж, системної теорії та культурної урбаністики для вивчення трансформацій міського середовища;

- обґрунтовано доцільність аналізу відбудови українських міст у парадигмі цілей сталого розвитку, з урахуванням синтезу соціальних, економічних та екологічних критеріїв, що забезпечує нову аналітичну рамку для повоєнної модернізації;

- проведено інтерпретацію ідей М. Маклюєна, М. Кастельса, С. Сассен та ін. в українському контексті, адаптовано їхні концепти до реалій цифрової інфраструктури та практик електронного врядування українських міст;

- здійснено критичний аналіз феномену макдоналізації урбаністичних практик, який дозволив актуалізувати проблему уніфікації міського життя в умовах розгортання «розумних міст»;

- окреслено роль фізичних, символічних і цифрових комунікацій у підтриманні соціальної згуртованості, відтворенні культурної пам'яті та формуванні громадських ідентичностей;

- висвітлено зв'язок між креативністю, культурою та урбаністичною динамікою, що дозволяє розглядати міські простори як лабораторії соціальних інновацій і культурної генеративності;

- розкрито роль закладів вищої освіти як одного з ключових агентів урбаністичної трансформації, здатних генерувати нові освітні моделі та підсилювати локальні форми соціального капіталу;

- запропоновано нове трактування міста як багатовимірного соціокультурного конструкта, що долає межі традиційних географічних і адміністративних уявлень і фокусується на гібридній взаємодії фізичних і віртуальних просторів;

- сформульовано авторське бачення міста як аутопоезисної підсистеми (в термінах Н. Лумана), що самовідтворюється через комунікаційні процеси, постійно переосмислюючи власну ідентичність і функції в глобальному контексті.

Таким чином, наукова новизна та обґрунтованість результатів полягають не лише в адаптації західних теорій до українських умов, але й у створенні теоретичної рамки, яка дозволяє цілісно інтерпретувати соціокультурну трансформацію сучасного міста в умовах війни, цифрової революції та глобальних викликів.

Отже, в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання виконано повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Шкурова Є. В. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 054 Соціологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки та напрямкам досліджень відповідно до освітньої програми «Соціологія».

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям соціології міста та в загальні результати науково-дослідницької теми кафедри соціології НТУУ «КПІ» імені Ігоря Сікорського «Соціологічні та політологічні дослідження конфліктів в контексті динаміки модерну: від теорії до врегулювання» (Державний реєстраційний номер: 0122U202039).

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадиння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Шкурова Євгена Владленовича є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана українською мовою.

Дисертація вирізняється послідовною структурою викладення матеріалу, логічною побудовою аргументації та чітким дотриманням дослідницького задуму. Автор аргументовано рухається від загальнотеоретичних засад до конкретних прикладних аспектів, демонструючи цілісність підходу й уміння аналітично мислити в межах міждисциплінарної тематики.

Мова дослідження є академічно виваженою, стилістично стриманою й водночас достатньо доступною для розуміння широкого наукового загалу. Текст характеризується лексичною точністю, відсутністю двозначностей, усталеним використанням загальноприйнятої термінології в галузях соціології, урбаністики, комунікаційних і культурних студій. Водночас у

роботі зберігається гнучка динаміка викладу, що свідчить про добру наукову стилістику та авторське володіння матеріалом. В тексті деінде присутні стилістично-мовні огріхи.

Варто підкреслити, що виклад доповнюється вдало підібраними прикладами, що ілюструють складні теоретичні положення і робить дисертацію не лише науково обґрунтованою, але й інтелектуально привабливою. Загалом стиль дослідження відповідає сучасним вимогам до академічного письма й сприяє адекватному сприйняттю результатів дослідження як фахівцями, так і представниками суміжних дисциплін.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації 242 сторінки.

У вступі представлено цілісне обґрунтування актуальності дослідження, що зумовлена нагальними трансформаціями урбаністичного простору під впливом цифрових технологій, глобалізаційних процесів, розвитку індустрії 4.0 та потреби повоєнної реконструкції українських міст. Автор чітко визначає соціокультурне життя міста як об'єкт дослідження, а його трансформації як предмет аналітичного вивчення. Особливу увагу приділено складним викликам, з якими стикається сучасне українське суспільство у зв'язку з необхідністю відбудови інфраструктури та одночасного переосмислення моделей соціальної взаємодії, освіти й культури.

Метою дослідження визначено розробку соціологічної концепції диджиталізованого міста, що інтегрує різні сфери суспільного буття від економіки до комунікації. Варто наголосити на високому рівні теоретико-методологічного опрацювання проблематики. Автор репрезентує широкий спектр класичних і сучасних концептуальних підходів: від структурного функціоналізму Т. Парсонса, феноменології й герменевтики до критичної урбаністики (Д. Гарві), теорії глобального міста (С. Сассен), концепту «права на місто» (А. Лефевр), ідей мережевого суспільства (М. Кастельс) та креативного капіталу (Р. Флоріда). Також помітним є звернення до методологічної спадщини Чиказької школи урбаністики, а також до комунікативних теорій М. Маклюєна й Н. Лумана, що дозволяє авторові

всебічно охопити процеси цифровізації як засадничого чинника сучасного урбаністичного досвіду. Вступна частина демонструє високий ступінь концептуальної насиченості, міждисциплінарності та аналітичної рефлексії щодо природи сучасного міського простору в умовах гібридності (фізичного та цифрового), а також підкреслює практичну значущість дослідження в контексті актуальних викликів українського суспільства.

У першому розділі дисертаційної роботи здійснено ґрунтовний теоретико-методологічний огляд урбаністичної соціології як міждисциплінарного напрямку, що інтегрує класичні соціологічні теорії з сучасними концепціями глобалізації та цифровізації міського простору. Автор аргументовано репрезентує еволюцію уявлень про місто: від ранніх європейських підходів (Ф. Тьонніс, М. Вебер, Г. Зіммель) і класичної міської екології Чиказької школи до неомарксистських (А. Лефевр, Д. Гарві), глобалістичних (С. Сассен) і мережевих (М. Кастельс) парадигм. Особливої уваги надано трансформації розуміння міста: від автономної адміністративно-територіальної одиниці до складного соціального феномену, включеного в глобальні потоки інформації, капіталу, культури та комунікацій. У цьому контексті місто постає як динамічна структура, яка зазнає впливів технологічних змін і нових форм соціальності. Автор акцентує на значенні сучасної мережевої парадигми для аналізу урбаністичних процесів, що є теоретично обґрунтованим і методологічно продуктивним підходом до дослідження сучасного міста.

Другий розділ присвячено аналізу диджиталізації, глобалізації та макдоналізації як чинників трансформації міського життя, з акцентом на їх специфіку в українському контексті. Застосовуючи інтердисциплінарний підхід, автор демонструє, як цифрові технології переоформлюють традиційні міські структури, створюючи гібридні простори, в яких зникаються фізичне, цифрове, локальне та глобальне. У цьому розділі порушено проблему глокалізації як актуального феномену, що долає дихотомію «глобального» й «локального», пропонуючи модель креативної адаптації світових трендів до локального контексту. Аналіз ідей макдоналізації Дж. Рітцера дозволяє

осмислити процеси стандартизації міських сервісів, їх комерціалізації та водночас знеособлення і втрати культурної специфіки. Автор продуктивно поєднує соціологічну теорію з прикладною проблематикою повоєнної відбудови українських міст, обґрунтовуючи необхідність переосмислення міських функцій, символічної репрезентації, привабливості для інвестицій та збереження культурної ідентичності.

Третій розділ розгортає культурно-креативний вимір урбаністичних трансформацій, приділяючи особливу увагу ролі культури, креативних індустрій та комунікацій у формуванні міської ідентичності та сталого розвитку. Місто розглядається як складне соціокультурне утворення, що функціонує в межах взаємодії матеріального (архітектура, забудова, ландшафт) та нематеріального (символіка, традиції, креативні практики) вимірів. Важливою складовою аналітичного підходу є осмислення ролі університетів як агентів урбаністичної модернізації, інституцій культурного продукування й інтелектуального ресурсу. Автор доводить, що креативність, культура й налагоджені комунікації можуть стати рушіями соціальної згуртованості, модернізації та економічного розвитку в посткризовий період. Такий підхід забезпечує не лише ціннісне, а й інструментальне осмислення урбаністичних процесів у перспективі повоєнного відновлення міст України.

Загалом три розділи демонструють логічну послідовність викладу, глибину теоретичного осмислення та високий рівень міждисциплінарної інтеграції. Вони формують комплексне бачення сучасного міста як простору, в якому переплітаються соціальні, культурні, економічні та цифрові чинники, що обґрунтовано з точки зору сучасної соціологічної теорії.

У висновках дисертації узагальнено основні положення дослідження, які засвідчують складну взаємозалежність між культурно-комунікаційними, освітніми та економіко-політичними компонентами урбаністичного простору в умовах диджиталізації. Автор переконливо доводить, що саме культура, креативність, інституційна комунікація та освітній потенціал становлять не лише фоновий, а структурно визначальний ресурс для стійкого розвитку міст у посткризовий період. Такий підхід засвідчує високий рівень усвідомлення

актуальності міждисциплінарної інтеграції в розробці стратегій міської модернізації. У висновках акцентовано на важливості не лише матеріально-технічного оновлення урбаністичних середовищ, а й на необхідності зміцнення гуманітарної складової, що включає підтримку культурної спадщини, розвиток креативних індустрій, інновацій в освіті та комунікативних практиках. Автор аргументовано вказує на потенціал українських міст стати активними учасниками глобальних трансформаційних процесів через формування цілісної моделі «розумного» міста, заснованої на принципах гуманістичного розвитку. Особливу цінність становить підкреслена у роботі прикладна орієнтація результатів: дисертація пропонує стратегічні орієнтири для державної політики у сфері урбаністичного розвитку, цифрової трансформації, культури й освіти. Окреслено також можливості практичного застосування здобутих результатів у сфері публічного управління, що свідчить про не лише теоретичну, а й практичну значущість дослідження. Загалом висновки демонструють завершеність дослідження, логічну відповідність поставленій меті, а також здатність автора до критичного переосмислення сучасних урбаністичних процесів у контексті цифрової доби. Вони відкривають простір для подальших досліджень у галузі соціології міста, урбаністичної політики та культурно-освітніх трансформацій.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації висвітлені у 31 науковій публікації здобувача, серед яких: 5 – наукових праць, в яких представлені основні наукові результати, зокрема 2, проіндексовані у базах даних Web of Science Core Collection (з них 1 стаття з Q3); 3 одноосібні розділи у колективних монографіях; 23 наукові праці, які додатково відображають результати дисертації, зокрема тез та матеріалів конференцій.

Результати дисертації апробовані на 23 наукових фахових конференціях.

Наукові публікації Шкурова Є.В. свідчать про високий рівень теоретичної підготовки, обізнаність з актуальними концепціями та дослідницькими підходами у сфері соціології міста, урбаністичних студій і цифрових трансформацій. У представлених працях простежується системність мислення, аналітична глибина, уміння формулювати нові підходи до осмислення сучасних соціокультурних процесів в урбаністичному просторі. Окремо варто відзначити міждисциплінарність підходу, що поєднує соціологічні, культурологічні, комунікаційні та економічні аспекти дослідження.

Публікації відповідають вимогам наукового стилю, засвідчують дотримання принципів академічної доброчесності. У працях належно оформлено джерельну базу, коректно представлено посилання на використані теоретичні концепції та емпіричні матеріали. Плагіату не виявлено, цитування є точним і добросовісним. Це свідчить про дотримання етичних норм академічної спільноти та високий рівень професійної відповідальності автора. Таким чином, наукові результати описані в дисертаційній роботі повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

Оцінюючи загалом позитивно наукове і практичне значення отриманих автором результатів дисертаційного дослідження, висловлюємо деякі зауваження та рекомендації дискусійного характеру.

1. Говорячи про сучасну урбаністику та соціологію міста, безсумнівно здобуток таких дослідників, зокрема, як М. Кастельс, С. Сассен, Д. Гарві є важливим, та все ж варті більшої уваги такі сучасні науковці, як-то Р. Флорида, Ш. Зукін, Р. Сеннет, яким, на мій погляд, автор приділив досить замало уваги, а доробки таких дослідників як, наприклад, П. Гілен, К. Нордстрем, Ч. Лендрі, Е. Глейзер, О. Ленг, які досить широко та не менш концептуально в контексті досліджуваної автором теми розкрили суть та перспективи саме сучасних міст, втім доробок яких автор оминув увагою.

2. Аналізуючи політику впровадження Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», автору варто було зосередитись саме на тих аспектах, які безпосередньо стосуються цифрових інструментів подолання зазначених соціальних проблем.

3. Достатньо уваги приділено автором глобальним містам, тоді як в Україні міст з потенційним статусом глобального міста (наразі, умовно вираховують за різними аргументами – до п'яти), але більшість населених пунктів із статусом міста є середніми та малими. Вважаю, що було б корисним заявити про потенціал та тенденції не тільки глобальних та великих міст, але малих поселень з трендом урбанізації їхнього середовища.

4. Чимало прикладів, які наведено автором у дисертаційному дослідженні походять з міжнародного досвіду, тоді як, на мою думку, було б доречнішим сфокусуватись саме на вітчизняних кейсах впровадження цифрових та медіа технологій у міський простір.

5. Аргументація теоретичних тверджень автора, на мою думку, для посилення наукової вагомості, потребує звернення до даних вітчизняної статистики або емпіричних досліджень проблем та наслідків цифровізації сучасних українських міст та соціуму в цілому.

Вважаю, що висловлені зауваження та рекомендації не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу.

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Шкурова Євгена Владленовича на тему **«Соціокультурні трансформації сучасного міста в контексті диджиталізації»** виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю

054 Соціологія. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п.6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Шкуров Євген Владленович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 054 соціологія.

Офіційний опонент:

Доцент кафедри галузевої соціології
факультету соціології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
кандидат соціологічних наук, доцент

Алла ПЕТРЕНКО-ЛИСАК

М.П.

« ____ » _____ 20 ____ року

Підпис засвідчую:
Вчений секретар НАЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
2025р.

